

о состоянии идентичности жителей Калининградской области, а также о направлении её развития представляет несомненный научный и практический интерес.

SUMMARY

Residents of the Kaliningrad region have close contacts with foreign neighbors. Among the questions included in the study of high school students in the cities of the Kaliningrad region (1172 people were interviewed in 13 cities), there were also questions about participation in the formation of identity and life strategies of the fact of neighborhood with European countries. The question of the state of identity of the residents of the Kaliningrad region, as well as the direction of its development, is undoubtedly of scientific and practical interest.

Гулак Н. А.

ФАЛЬКЛАРЫЗАЦЫЯ ПАЭТЫЧНАГА ТЭКСТУ Ў НАРОДНАПЕСЕННАЙ ТРАДЫЦЫІ ГАДОЎ ВАЙНЫ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў

(Паступіў у рэдакцыю 28.02.2020)

Практычна з самага пачатку асэнсавання народнапесеннай спадчыны часоў вайны даследчыцкая ўвага канцэнтравалася пераважна на найбольш распаўсюджаных у пэўнай лакальнай супольнасці творах, апісанні ўмоў іх бытавання і інтэрпрэтацыі ў гістарычным кантэксце. Прыкладам гэтага служыць праца савецкіх даследчыкаў, фалькларыстаў-франтавікоў М. Грынבלата, І. Гутарава, Л. Мухарынскай, В. Крупянскай, С. Мінц, Л. Пушкарова, М. Новікава і іншых. Аўтараў, якія пісалі пра ваенны фальклор, заўсёды прыцягвалі перапрацоўкі, паводле вызначэння С. Няклюдава, «песень-метатэкстаў» [6, с. 288] – унікальных па ступені фалькларызацыі твораў, такіх як «Катюша», «Землянка», «Огонёк», «Синий платочек», «И кто его знает» і іншых. Сёння гэтыя творы зафіксаваны і апублікаваны ў шматлікіх варыянтах, складаючы тэматычныя падборкі. У асобных працах рабіліся спробы вызначыць іх як самастойны жанр савецкага фальклору або як «своеасаблівы былінны цыкл», што, аднак, прыводзіла да выяўлення толькі самых агульных заканамернасцяў і немагчымасці пераадолець апісальны характар такіх разважанняў.

У 1960-я гады тэарэтычнаму асэнсаванню працэсу фалькларызацыі аўтарскай (прафесійнай і самадзейнай) песні ў вуснай традыцыі ХХ ст. спрыяла пастаноўка праблемы генеалогіі фальклорных тэкстаў у працах К. Чыстова, Б. Пуцілава, С. Азбелева, Л. Даманоўскага, А. Сойманава ў рэчышчы распрацоўкі пытанняў тэксталогіі фальклору. Але ў адносінах да народнага бытавання аўтарскай (прафесійнай і самадзейнай) песні пра вайну метады тэксталагічнага аналізу ў той час не прымяняліся, што было абумоўлена не толькі нераспрацаванасцю паняццйнага апарату, але і інтэрпрэтацыйнымі ідэалагемамі, уласцівымі савецкай фалькларыстыцы. Прыкладам служыць праца Я. Гудошнікава 1960-х гадоў, у якіх фалькларызаваныя формы трактуюцца як самастойны жанр з пэўнымі разнавіднасцямі. Класіфікацыя Я. Гудошнікава (тры групы, дзевяць тыпаў) даволі супярэчлівая, а характар высноў паказвае, што разгляд народных пералажэнняў песень «з пункту гледжання іх мастацкай

прыроды», відавочна, непрадуктыўны. Маладоказным застаецца і абагульняючы тэзіс аўтара аб характэрным для песень вайны «ўзмацненні сацыяльнай завостранасці вобраза» аслабленні эстэтыкі мяшчанскага раманса на карысць героікі і іншым.

У дадзеным выпадку важнымі контраргументамі служаць ацэнкі даследчыкаў, якія назіралі жывую народную традыцыю, фіксавалі фальклор вайны непасрэдна. Так, у 1944 г. В. Крупянская адзначала: «Калі ў песеннай творчасці большасці нашых паэтаў пераважае гераічны жанр, то ў асяроддзі чырвонаармейцаў назіраецца вялікае імкненне да лірыкі <...> Інтымны свет перажыванняў і пачуццяў шукае выхаду праз песню. Творчасць паэтаў не дае здавальняючага адказу на гэты здаровы запыт, і ў самім чырвонаармейскім асяроддзі з'яўляюцца свае нескладаныя песні раманснага тыпу, многія з якіх атрымліваюць агульнафрантавое распаўсюджванне»; песня «толькі тады ўваходзіць у шырокія песенны ўжытак, калі яна прасякнута глыбокай задушэўнасцю, моцнай лірычнай ноткай» [3, с. 19 – 21]. У каментарыях збіральнік паведамляе, што ў тыле асобных песні савецкіх паэтаў выконваліся на матыў жорсткага раманса, гучалі на вуліцах, рынках і ў цягніках, дзе іх спявалі «вагонныя спевакі» (сляпыя, дзеці ці падлеткі) [3, с. 16 – 17]. У пазнейшых савецкіх выданнях, прысвечаных фальклору вайны, рэпертуар «вагонных спевакоў» практычна не згадваецца. Гэтая з'ява, як і многія іншыя, стане табуяванай у савецкай фалькларыстыцы і этнаграфіі з-за ўсталявання ў гуманітарнай навуцы ідэалагізаваных падыходаў і трактовак. Відавочна, гэта дало падставы Г. Барташэвіч напісаць у 1969 г. аб тым, што для ўсебаковага вывучэння фальклору Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі час быў упушчаны [1, с. 101].

Сучасныя даследаванні паказваюць, што ў гады Вялікай Айчыннай вайны збліжэнне жанраў лірычнай песні і жорсткага раманса стала культурнай дамінантай і, па сутнасці, вектарам фалькларызацыі. Фалькларызаваліся толькі тыя аўтарскія вершы, унутраны свет якіх у сваёй топіцы, характары калізіі і жыццёвых устаноўках герояў падобны да канфліктнага свету балады і раманса. Патэнцыял развіцця гэтага працэсу закладзены ў змястоўных адзінках літаратурнага тэксту, актуальных для фальклорнай традыцыі [8, с. 355].

Працэс фалькларызацыі літаратурнага тэксту вызначае фальклорная стэрэатыпія – першапачатковы модус фальклору на выкарыстанне клішэ: пры змене тэксту кожнаму літаратурнаму матыву ці вобразу знаходзілася рэлевантная фальклорная адпаведнасць. Гэта рэалізоўвалася праз варыятыўнасць – форму функцыянавання фальклорнага тэксту і фальклорнай традыцыі наогул, па-за якой ён ніколі не існаваў і існаваць не мог [10, с. 80]. У працах К. Чыстова вар'іраванне разглядаецца як натуральны спосаб існавання традыцыі, што разгортваецца на розных узроўнях і рэалізуецца за кошт як рэзерваў, створаных традыцыяй, так і навацый [10, с. 92]. Сцвярджаецца, што асновай ці адным з найважнейшых рэзерваў узораў народнапесеннай творчасці Вялікай Айчыннай вайны служылі «старыя салдацкія песні», «песні эпохі грамадзянскай вайны і наступных ваенных кампаній». Іх сюжэтная традыцыя, паводле вызначэння Б. Пуцілава, пакінула сляды – «знакі пераемнасці і непаруўнага абнаўлення».

Сапраўды, жанравая рамка і топіка традыцыйнай рэкруцкай песні з замацаванымі ў ёй феадальна-прыгонніцкімі рэаліямі, відавочна, не маглі змясціць і асэнсаваць новыя рэаліі войнаў пачатку ХХ ст. Гістарычная рэчаіснасць, характар ваенных дзеянняў, становішча чалавека на вайне, яго матывацыі, правы і асабісты вопыт у «новай ваеннай гісторыі» (руска-японская вайна 1904 – 1905 гг., Першая сусветная, грамадзянская і Вялікая Айчынная войны) афармляліся ў культурнай памяці ў мадэрнізаваных жанравых формах салдацкай песні. Вызначальны ўплыў на гэты працэс аказала эстэтыка гарадскога фальклору пачатку ХХ ст., праяўленая ў баладна-рамансавай лірыцы.

Падобным прыкладам служыць народная песня пра трагічную сутрэчу брата і сястры («На гарызонце зара загаралась») – фалькларызаваная версія верша К. Раманава «Умер» (1885). У Беларусі яна была пашырана сярод партызан і часова акупіраванага насельніцтва. Гэта пацвярджаюць матэрыялы архіва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (ІМЭФ НАН Беларусі), сабраныя супрацоўнікамі сектара этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР разам з выкладчыкамі Мінскага педагагічнага інстытута падчас экспедыцый 1945 – 1946 гг.

У цэнтры сюжэта арыгінальнага твора – смерць у палкавой бальніцы маладога гвардзейца Ізмайлаўскага пяхотнага палка. Дынаміка фалькларызацыі выяўляецца ў тым, што ў протатэксце герой памірае не з-за баявых ран, а ад сухотаў у халодным, дажджлівым Санкт-Пецярбургу. Верш актыўна «пайшоў у народ» у сувязі з падзеямі руска-японскай вайны 1904 – 1905 гг., на што ўказваюць устаўкі пра абарону Порт-Артура. Песня «Умер бедняга в больнице военной» на музыку Я. Прыгожага была вельмі папулярнай у пачатку ХХ ст., масава тыражавалася на грамафонных пласцінках у выкананні папулярных спевакоў, публікавалася ў зборніках [9]. Далейшая яе фалькларызацыя працягвалася з засваеннем рэплік рэвалюцыйных падзей у Расіі, паўстанняў у арміі і на флоце і, натуральна, падзей Першай сусветнай вайны. У 1930-я гады і пазней на гэтай сюжэтнай аснове былі нават запісаны ўзоры блатной лірыкі.

Ніжэй прыводзяцца тры варыянты песні пра трагічную сустрэчу брата і сястры, зафіксаваныя ў народнапесеннай традыцыі Беларусі часоў Другой сусветнай вайны. Арфаграфія арыгіналаў захоўваецца, пунктуацыя апублікаваных тэкстаў прыведзена ў адпаведнасць з сучаснымі нормамі. Строфіка зменена, што паказана спецыяльнымі знакам:

1. *«На гарызонця зара загаралась, / Ціхі румяны закат, / А ў сястры на грудзі уміраіт / Краснабалцейскі марак. // Толькі што мора куляй сражоны / Раны яму наняслі / І ў лазарэтнай яго жа шынелі / С палубы зразу знеслі. // Урач падашоў, пакачаў галавою, / Ціха сказаў – не ўжывёць, / Ведзь он не выдзержыт уражаскай раны, / І абізацельна ўмроць. // У белым халаце, забрызганым кроўю, / Ціха сістра падышла, / У нём ана ўзнала радзімага брата / І зарыдала ана. // – Цішы, радная, зачэм ты рыдаіш, / Цішы, не нада рыдаць, / Ведзь іх асталася цэлая рота, / Кажды гатоў зашчышчаць»* (зап. 31.07.1945 ад Н. Кузінай, 18 гадоў, у в. Ізбішча Плешчаніцкага р-на Мінскай вобл. Песня была пашырана сярод партызан [11, л. 116 – 117]).

2. *«Запад угас і лучы дагараюць, / Позні вячэрні закат, / А на грудзі ў сястры уміраець / Красны балцыйскі марак. // Час не прыйшоў, як асколкі снарада / Раны яму наняслі, / І на яго шынелі ціхэнька / Быстра к урачу адняслі. // Врач пасматрэў, закачаў галавою, / Ціха сказаў, што умрот, / Не вынасіць, бедны, цяжкае раны, / Час не прайдзе, уж канец. // Белы фартух, забрызганы кроўю, / Ціха сястра падышла, / Узгляд яе нежна каціўся з любоўю, / Брата ўзнала ана. // – Ах, дохтар, спасіце, спасіце, / Это адзінственны брат! / Голас услышал родной і знакомый, / Зашавяліўся марак: // Ой, ня плач, ня плач, сястра дарагая, / Разве так можна рыдаць? / Нас здесь асталася цэлая рота, / Каждый гатоў уміраць»* (зап. у жніўні 1946 г. ад Н. Трухан у в. Сяльцо Полацкага р-на Віцебскай вобл. [12, л. 24 – 25]).

3. *«Там, на вастоке, заря дагарае, / Ясны, румяны закат. / А на грудзі ў сестры умірае, / Юный совсем лейценант. // Только тотчас асколкам шрапнелі / Раны ему нанесли, / І в лазарэт на его же шынелі / С поля его прынеслі. // Дохтор вошел, покачал головою, / Грустна сказал: Не жылец, / Раны те больные, раны тяжелые, / Скоро настанет конец. // І в белом халаце, забрызганным кроўю / Быстра к нему падашла, / В нём ана ўзнала радзімага брата, / В нём ана брата нашла: // – Дохтор, а дохтор, спасіце, спасіце, / Ведзь это родный мой брат! / Голос услышал родной і знакомый, / Зашавеліся салдат: // – Ціхо вы, ціхо, не плачье, не плачье, / Не нада над намі рыдаць, / Там іх асталася цэлая рота, / І каждый гатов умерець»* (зап. 14.08.1946 ад А. А. Канаплянік у в. Прусы Чашніцкага с/с Віцебскай вобл. [13, л. 22 – 23]).

Гэтымі тэкстамі не вычэрпваецца рэпрэзентацыя разгледжанага сюжэта, аднак яны цікавыя ў плане вынікаў супастаўляльнага аналізу, які, паводле С. Няклюдова, дазваляе «зразумець сюжэтную логіку ананімнай апрацоўкі аўтарскага твора, разгледзець у ім актуальныя гістарычныя рэферэнцыі, вызначыць ролю традыцыйных мадэляў і матываў у працэсе яго фалькларызацыі, выявіць адносна ўстойлівыя і больш пластычныя часткі вуснага тэксту» [5]. Можна заўважыць, што ў выніку фалькларызацыі элегічная песня раманснага тыпу набыла лаканічную і выразную форму жорсткага раманса, у якой заключаны субстрат балады з яе законамі трагічнай экзістэнцыі [4, с. 9]. Ядро сюжэта складае сфарміраваны ў салдацкіх і казацкіх песнях XIX ст. класічны матыву – салдат памірае і прамаўляе апошнія словы, дае наказ. Гэты матыву як надзвычай прадуктыўны пакладзены ў аснову вялікай сюжэтна-тэматычнай групы песень з зачынам *«Под зелёною ракитой / Чёрный ворон»*. У рэпертуары часоў Вялікай Айчыннай вайны названая група прадстаўлена песнямі *«Ночку ў палявом лазарэце»*, *«Вечар вечарэіць, патухла зара»*, *«Над возерам чаечка ўецца»* і іншымі.

Фабулізацыя сюжэта адбылася ў першую чаргу за кошт увядзення ў рэдукаванай форме характэрнай для славянскіх гістарычных балад калізій – трагічная сустрэча родных (брата і сястры) у абставінах супраціўлення чужаземнаму ворагу [7, с. 98]. Развіццю фэбулы садзейнічае разгортванне пазнетрадыцыйнага і тыповага для жорсткага раманса матыву «лячэння ў бальніцы», вобразаў «урача/дохтара» і «медыцынскай сястры ў белым халаце/фартуху, забрызганным кроўю».

Відавочна, у тэкстах прысутнічаюць адносна ўстойлівыя элементы ранейшых варыянтаў сюжэта. З рэвалюцыйнымі падзеямі суадносіцца вобраз смяротна параненага краснабалцыйскага марака, які маркіруюць словы «палуба», «мора». Яшчэ больш ранняй можна лічыць канцоўку: *«Нас здесь асталася целая рота, / Кажды гатоў уміраць»*. Нягледзячы на тое, што гістарычная аснова канцоўкі ў варыянтах сярэдзіны ХХ ст. ужо не чытаецца непасрэдна, яна ўсё ж з'яўляецца народнапаэтычнай рэфлексіяй здачы Порт-Артура падчас руска-японскай вайны. Паводле шэрагу гістарычных крыніц, сэнс гэтай капітуляцыі быў незразумелым салдатам і матросам, паколькі крэпасць з'яўлялася бяздольнай. Адлюстраваная ў фінале песні гатоўнасць абаронцаў працягваць абарону Порт-Артура ўзмацняе яе трагізм.

Трансфармацыя несюжэтаўтваральных элементаў утварае, паводле К. Чыстова, пастаянную вібрацыю тэксту [10, с. 83]. У прыведзеных варыянтах гэта наступныя змены: «краснабалцыйскі марак – юны зусім лейцэнант»; «кажды гатоў уміраць – кажды гатоў зашчышчаць»; «с палубы зразу знеслі – с поля яго прынеслі»; «асколкі снарада – куля – асколкі шрапнелі»; «гарызонт – запад – восток» і іншыя. Адносна ўстойлівымі ў працэсе фалькларызацыі з'яўляюцца формульныя апісанні (агульныя месцы) традыцыйнай песеннай паэтыкі, напрыклад: *«Быць можа, уеду я на ўрэмя, / Быць можа, уеду наўсягда / Быць можа, меткая вінтоўка / Из-за куста сразіць меня»*; *«Адна рана невялікая, / Па калена нет нагі, / А другая чуць заметна, / Па плечо нету рукі»* і іншыя. Аднак у разгледжаных тэкстах іх няма, затое ўстойлівасць выяўляе ініцыяльная частка лірычнай песні – зачын. Гэта паэтычны вобраз павольнага згасання дня, які стварае элегічны настрой. Адсутнасць логікі ў зачыне (*«Там, на вастоке, зоря дагарае, / Ясны, румяны закат»*), відавочна, не парушае мастацка-вобразнага адзінства тэксту.

Па словах Н. Калпаковай, ёсць шмат прыкладаў, калі зачыны ў народнай спеўнай практыцы ўстойліва трымаюцца дзесяцігоддзямі і нават стагоддзямі. Устойлівыя зачыны часта назіраюцца ў песнях менавіта літаратурнага і гарадскога паходжання, фалькларызаваных раманах канца ХІХ ст., што ў значнай ступені залежыць ад метрычнай схемы і наяўнасці ў песні рыфмы, а таксама ад прыроды музычнай страфы, якая ўтрымлівае словы ў пэўным парадку [2, с. 189]. Зачыны лірычных і гераічных песень часоў вайны звычайна служыць іх загаловам, напрыклад: *«Мы йшлі на дзела цёмнай ночкай»*, *«Там сонца закацілася за цёмныя лясы»*, *«Далеко, у гарах Каўказа»*, *«Не пара ль, дарагая, растацца»* і іншыя. Толькі невялікая частка песень, якія захоўваюць цесную сувязь з прататэкстам, мае ўласныя загаловкі (*«Землянка»*, *«Синий платочек»* і пад.).

Такім чынам, разгледжаныя ўзоры народнай песні часоў Вялікай Айчыннай вайны з архіва ІМЭФ НАН Беларусі з'яўляюцца вынікам фалькларызацыі паэтычнага тэксту раманага тыпу канца ХІХ ст. Фалькларыстычны кантэкст, які па аб'ектыўных прычынах застаўся па-за межамі артыкула, паказвае, што сюжэтная традыцыя развівалася паступова і на кожнай стадыі засвойвала на мастацкім узроўні рэаліі «новай ваеннай гісторыі». Літаратурны вобраз цяжка хворага маладога гвардзейца быў акумуляваны

ўніверсальным фальклорным матывам смерці салдата на полі бою. У выніку ўплыву жанравай эстэтыкі жорсткага раманса значная частка апісальных і апавядальных эпізодаў протатэксту рэдукавалася. Фабулізацыя сюжэта адбылася праз засваенне архаічнага баладнага матыву трагічнай сустрэчы родных. Сувязь разгледжаных узораў з протатэкстам выяўляецца не яўна, а праз рытма-меладычны склад тэксту, які і служыць стабілізуючым фактарам сюжэтнай традыцыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Барташэвіч, Г. А. Традыцыйная песня ў беларускай народнай творчасці перыяду Вялікай Айчыннай вайны / Г. А. Барташэвіч // Праблемы сучаснага беларускага фальклору / рэд. П. Ф. Глебка, М. Я. Грынблат. – Мінск, 1969. – С. 99 – 113.
2. Колпакова, Н. П. Варианты песенных зачинов / Н. П. Колпакова // Принципы текстологического изучения фольклора : сб. ст. / АН СССР, Ин-т русской литературы ; ред. Б. Н. Путилов. – Л. ; М., 1966. – С. 187 – 219.
3. Крупянская, В. Ю. Красноармейский фольклор Великой Отечественной войны / В. Ю. Крупянская // Фронтной фольклор: песни, пословицы, поговорки. – М., 1944. – С. 8 – 24.
4. Лебедева, О. Е. Военно-исторический фольклор в записях конца XX – начала XXI века / О. Е. Лебедева // Фольклор Великой Отечественной войны : сб. науч. трудов. – Тверь, 2005. – С. 9 – 44.
5. Неклюдов, С. Анализ песенного текста: «Отец мой был природный пахарь...» [Электронный ресурс] / С. Неклюдов // Фольклор и постфольклор: структура, типология, семиотика. – Режим доступа: https://www.ruthenia.ru/folklore/ls10_program_neckludov3.htm. – Дата доступа: 21.02.2020.
6. Неклюдов, С. «Все кирпичики, да кирпичики...» / С. Неклюдов // Шиповник: историко-филологический сборник к 60-летию Романа Давидовича Тименчика. – М., 2005. – С. 271 – 303.
7. Путилов, Б. Н. Славянская историческая баллада / Б. Н. Путилов. – Л. ; М. : Наука, 1965. – 176 с.
8. Современная баллада и жестокий романс: сб. песен / сост., авт. послесл. С. Адоньева, Н. Герасимова. – СПб. : Лимбах, 1996. – 413 с.
9. Умер бедняга в больнице военной [Электронный ресурс] // А-PESNI песенник анархиста-подпольщика. – Режим доступа: <http://a-pesni.org/rus-jap/umerbedn.php>. – Дата доступа: 23.02.2020.
10. Чистов, К. В. Фольклор. Текст. Традиция / К. В. Чистов. – М. : ОГИ, 2005. – 272 с.
11. Архіў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (АІМЭФ НАНБ). – Ф. 8. Воп 1. Спр. 1.
12. АІМЭФ НАНБ. – Ф. 8. Воп 1. Спр. 14. Сш. 2.
13. АІМЭФ НАНБ. – Ф. 8. Воп 1. Спр. 16. Сш. 2.

РЕЗЮМЕ

На основе архивных материалов по белорусскому фольклору времён Великой Отечественной войны и более поздних рассмотрены теоретические вопросы фольклоризации как процесса усвоения авторских произведений народной традицией. В широком фольклористическом контексте проанализированы происхождение и трансформация сюжета одной белорусской песни времён войны, записи которой находятся в архиве Института искусствоведения, этнографии и фольклора им. К. Крапивы Национальной академии наук Беларуси. Доказано, что трансформацию сюжета характеризуют редукция прототекста, его фабулизация и влияние эстетики жестокого романса.

SUMMARY

Based on archival materials on Belarusian folklore of the Great Patriotic War and later periods, the article considers the theoretical issues of folklorization – a process of absorption of author's works by folk tradition. In a broader folkloristic context, the work analyzes the origin and transformation of the plot of the war time Belarusian song. It is proved that the process of plot transformation includes the reduction of prototext, its plotting and the influence of the aesthetics of urban lyric song.

Гурко А. Вл.

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ РЕЛИГИОЗНЫХ ТРАДИЦИЙ АРМЯНСКОЙ ДИАСПОРЫ В БЕЛАРУСИ

*Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси
(Поступила в редакцию 13.02.2020)*

В Центре исследований белорусской культуры, языка и литературы Национальной академии наук Беларуси выполняется совместный белорусско-армянский проект «Белорусская диаспора в Армении и армянская диаспора в Беларуси: этническая идентичность и межкультурные взаимоотношения в современных условиях» по договору с БРФФИ № Г19АРМ-009 от 2 мая 2019 г. Одна из задач, поставленных перед исследователями, – выявить закономерности трансляции и воспроизводства религиозных традиций представителей армянской этнической общности в Беларуси.

Историография источников и литературы по проблеме религиозных и обрядово-праздничных традиций армянской диаспоры в Беларуси и других странах включает ряд русскоязычных исследований, изданных в Институте этнологии и антропологии им. Миклухо-Маклая Российской академии наук (ИЭА РАН) под руководством В. А. Тишкова. Прежде всего, это статьи в «Бюллетене Сети этнологического мониторинга и раннего предупреждения конфликтов», а также разделы в сборниках ежегодных докладов «Межэтнические отношения и конфликты в постсоветских государствах». Отдельные главы посвящены армянскому этносу в фундаментальной серии «Народы и религии» [2]. В 2012 г. в издательстве ИЭА РАН было опубликовано издание «Армяне» из серии «Народы и культуры» [1]. В книге содержатся подробные сведения не только о происхождении армян и их этнополитической истории, хозяйственной деятельности и занятиях, культуре жизнеобеспечения, семейном и общественном быте, но и о календарных праздниках и обрядах, показана роль Армянской апостольской церкви в сохранении армянами своей религии, языка и идентичности.

Отдельные проблемы адаптации мигрантов – представителей этнических групп народов Кавказа в Беларуси, проблемы восприятия мигрантов в современном белорусском обществе рассматривались белорусскими этнологами А. Н. Рагимовым, А. Викт. Гурко, В. В. Шейбаком, С. Л. Сакумой и другими. Эти исследования нашли воплощение в издании «Кто живёт в Беларуси» (Минск, 2012), которое рассказывает об этнических общностях, проживающих в Беларуси, их этнокультурных характеристиках, вкладе в развитие культуры белорусского народа.

Большое значение для исследователей имеют материалы средств массовой информации, в частности, интернет-газета «Миасин», освещающая наиболее